

Динамика и структура на БВП в България по разходния, доходния и производствения подход

Един от най-важните приоритети при формирането и развитието на макроикономическата теория е определянето на състоянието и измененията в равнището на националното производство.

Обобщаващ измерител за равнището на националното производство е brutният вътрешен продукт (БВП). Brutният вътрешен продукт е пазарната стойност на всички стоки и услуги, предназначени за крайно потребление, произведени вътре в националното стопанство за даден период, обикновено една година.

Тъй като brutният вътрешен продукт зависи от физическия обем на стоките и услугите, които се отчитат при неговото определяне и от равнището на цените на стоките и услугите, което се извежда като средна величина въз основа на индекса на потребителските цени, различаваме номинален и реален brutен вътрешен продукт.

Реалният brutен вътрешен продукт се определя при постоянно, базисно равнище на цените за даден период.

Номиналният brutен вътрешен продукт се определя при текущи, променливи цени.

При измерването на обема на съвкупното производство се използват три подхода: производствен, свързан с определянето на добавената стойност, разходен и доходен. И при трите подхода се установяват еднакви значения за величината на brutния вътрешен продукт.

Динамика на brutния вътрешен продукт в България по производствения подход

Производственият подход се използва за определяне на обема на brutния вътрешен продукт чрез обобщаване на добавената стойност, създадена от всички фирми в националната икономика.

На микроравнище добавената стойност се определя като разлика между пазарната стойност на продукта, създаден от фирмата, и стойността на междинните продукти, използвани от нея.

На макроравнище добавената стойност може да се определи като:

1. сума от добавените стойности, създадени от всички фирми в националната икономика;
2. разлика между пазарната стойност на всички произведени стоки и услуги (общия обем на продажбите на всички фирми) и общата пазарна стойност на междинните продукти, използвани за производството им (общия обем на покупките на фирмите – производители от фирмите - доставчици);
3. сума от доходите на доставчиците на ресурси за фирмите на всички фази от производствения процес.

Данни за БВП в България по производствения подход

2001

2002

2003

2004

Брутна добавена стойност (БДС) по базисни цени/млн.лв./

26 356

28 526

30 227

32 942

БВП по пазарни /текущи/ цени /млн.лв./

29 709

32 335

34 547

38 008

БДС по базисни цени /%/

/предш.год. = 100/

103,9

105,0

104,2

105,4

БВП – физически обем /%/

/предш.год. = 100/

104,1

104,9

104,5

105,6

БВП на човек от населението

/лв/

/долари/

в % спрямо предишни години

3 754

1 718

4,5

4 109

1 978

4,5

4 416

2 548

-1,7

4 885

3 101

3,3

БДС по базисни цени, създадена в частния сектор

/предш.год. = 100/

106,6

108,3

106,5

109,2

БДС, създадена в частния сектор

/отн. дял; в % от БВП/

63,4

64,3

64,5

66,3

Табл.1

Анализирайки данните от табл.1 ,наблюдаваме ръст в обема на националното производство, както по базисни цени, така и по пазарни, т.е. нарастваща динамика на БВП в България.

Но за икономистите по надежден измерител за състоянието на националното производство е реалният брутен вътрешен продукт и за това е важно да съпоставим брутната добавена стойност по базисни цени в % и брутния вътрешен продукт (физически обем), взимайки предишната година за 100%, като направим по-задълбочен анализ. Нека вземем например данните за 2001г. Брутната добавена стойност по базисни цени е 103,9%, т.е. имаме ръст 3,9 % спрямо предишната година, а БВП (физически обем) е 104,1 %, т.е 4,1 % ръст спрямо предишната година. Това ни показва, че реалният ръст на брутния вътрешен продукт е 3,9 %. 4,1 % - ят ръст е следствие от по – високите пазарни цени на стоките и услугите поради процента на инфлацията.

От 2001г до 2002г. се наблюдава ръст на брутния вътрешен продукт, както на реалния, така и на номиналния, което означава, че са произведени по – големи количества стоки и услуги. Формира се процес на реален икономически растеж.

През 2003 г. е налице спад на брутния вътрешен продукт, на реалния – 0,8 % , а на номиналния – 0,4 %. Това означава , че са произведени по-малко стоки и услуги спрямо предишната година. Формулира се процес на реален икономически спад. И през 2004г. отново наблюдаваме ръст на съвкупното производство и процес на икономически растеж.

Тези колебания на равнището на съвкупното производство отразяват цикличността в развитието на икономиката.

Важно е да отбележим и, че непрекъснато нараства относителният дял на БДС, създадена в частния сектор. От 63,4 % през 2001г. вече през 2004г. той възлиза на 66,3 %.

В таблицата са посочени данни за брутния вътрешен продукт на човек от населението. Този показател служи за определяне на жизнения стандарт в дадена национална икономика. Като парична стойност /левове или долари/ той постоянно нараства, но анализирайки го като процент спрямо предишни години, установяваме, че през 2001г. и 2002г. той остава постоянен, след това през 2003г. той намалява и през 2004г. отново се увеличава, но е по-нисък от равнището му през 2001г. и през 2002г.

Динамика на brutния вътрешен продукт в България по разходния подход

Според разходния подход величината на brutния вътрешен продукт се формира от паричните разходи(АЕ), които извършват всички потребители на крайни продукти. Към тях се отнасят:

- потребителските разходи на домакинствата(C);
- инвестиционните разходи на частния бизнес(I);
- правителствените разходи(G);
- разходите на чужденците(X).

Паричните разходи за крайните продукти се формират в три основни сектора на макроикономиката:

ÿ частен сектор – включва дейността на домакинствата и частния бизнес;

ÿ държавен (публичен) сектор – включва дейността на правителството и свързаните с него институции;

ÿ чуждестранен сектор – включва дейностите, свързани с външноикономическите връзки(внос, износ и др.)

Данни за БВП в България по разходния подход

2001

2002

2003

2004

БВП(АЕ) по компоненти на крайно използване в т.ч.:

29 709

32 335

34 547

38 008

Индивидуално потребление - С

23 009

24 823

26 846

29 137

Колективно потребление – G

2 809

3 247

3 468

3 864

Общи инвестиции - I

6 141

6 406

7 512

8 938

Чист износ - X

-2 250

-2 141

-3 279

-3 901

Табл.2

В табл. 2 са представени данните за БВП в България по разходния подход. Наблюдава се нарастваща динамика на величината на съвкупното производство, което се дължи на постоянното нарастване на индивидуалното потребление, колективното потребление и общите инвестиции в този интервал от време (2001г. – 2004г.). Важен обект на анализ е динамиката на чистия износ. През всичките години той е отрицателна величина, което означава, че през този период вносът винаги превишава износа ($X = E_{xp} - Imp$). През 2002г. той се увеличава, след което отново следва тенденцията си към намаляване.

Динамика на brutния вътрешен продукт в България по доходния подход

Според доходния подход величината на brutния вътрешен продукт се формира от всички парични доходи на собствениците на ресурси, които ги предоставят за производително използване от фирмите.

При сумирането на доходите за определяне размера на brutния вътрешен продукт се включват и два недоходни компонента – амортизацията и косвените данъци.

В системата на доходите се включват:

• доходи от работна заплата (W);

• доходи от рента (R);

• доходи от лихви (Ir);

• доходи от печалба (Prf).

Сумата от тези четири основни форми на доходи образува размера на вътрешния доход в националното стопанство. Отбелязва се със символа Y_d .

$$Y_d = W + R + Ir + Prf$$

А оттук брутният вътрешен продукт може да се изрази чрез формулата:

$$GDP = Y_d + D + T_x,$$

където:

GDP е брутният вътрешен продукт;

Y_d – вътрешният доход;

D – амортизацията;

T_x – косвените данъци.

Средна годишна работна заплата /лв./

Година

2001

2002

2003

2004

Средна годишна работна заплата /лв./

2 880

3 091

3 280

3 618

Тъй като величината брутният вътрешен продукт и според трите подхода е една и съща смело можем да твърдим, че и тук се наблюдава нарастваща динамика на величината на съвкупното производство и като аргумент може да се посочи постоянното нарастване на средната годишна работна заплата за този период от време /2001г. – 2004г./